

Sprawdzam stan środowiska przyrodniczego w moim miejscu zamieszkania¹

Elżbieta Stępnik, Anna Jastrzębska²

Uzasadnienie dotyczące wymogu regulaminu konkursu związanego z autorstwem scenariusza nauczycieli zatrudnionych w jednej placówce: Współpraca nasza związana jest z realizacją programów kół zainteresowań europejskiego, przyrodniczo-fotograficznego i turystycznego, różnych działań proekologicznych m.in. Nadleśnictwo Świeradów Zdrój – w ramach Programu Edukacji Leśnej Społeczeństwa (załącznik 5) – „Zielony Rower”; Centrum Edukacji Ekologicznej w Lubaniu – udział w konkursach na scenariusze zajęć; Powiatowe Centrum Edukacji w Lubaniu – organizacja Powiatowego Konkursu Geograficznego; Komitet Ochrony Orłów Olsztyn – udział w konkursach na scenariusze lekcji.

Scenariusz zajęć w terenie i klasopracowni dla uczniów gimnazjum „Sprawdzam stan środowiska w moim miejscu zamieszkania” – do przeprowadzenia na lekcjach biologii i geografii i kół zainteresowań

Cel ogólny:

Kształcenie postaw proekologicznych – budowanie świadomości – „Moje indywidualne postępowanie ma wpływ na ogólny (globalny) stan środowiska przyrodniczego”.

Cele operacyjne:

1. Uczeń zna i stosuje podstawowe pojęcia związane z ochroną środowiska i ekologią.
2. Uczeń wzbogaca wiedzę z zakresu wpływu działalności człowieka na wybrane elementy środowiska.
3. Uczeń wzbogaca wiedzę zakresu technik pomiaru skali zanieczyszczeń powietrza, gleby i wody.
4. Uczeń kształci umiejętność posługiwania się mapą, planem, narzędziami wykorzystywanymi do badania skali zanieczyszczenia środowiska.
5. Uczeń samodzielnie wyszukuje, porządkuje informacje.
6. Uczeń poznaje instytucje, organizacje zajmujące się problematyką ekologiczną i ochroną środowiska w swoim miejscu zamieszkania i w Polsce.
7. Uczeń pogłębia umiejętność samodzielnego przygotowania prezentacji (opracowanie wyników badań, przygotowanie dokumentacji fotograficznej).
8. Uczeń kształci umiejętność współpracy w grupie.

---

¹ Proponujemy scenariusz zajęć na lekcje biologii, geografii, godzin wychowawczych i kół zainteresowań w gimnazjum. Zajęcia dotyczące problematyki ochrony środowiska w Polsce, Europie i na świecie pozwalają lepiej zrozumieć i chronić przyrodę. Proponujemy przeprowadzenie zajęć warsztatowych dotyczących ochrony powietrza, wody i gleby miejsca zamieszkania.

² Elżbieta Stępnik nauczyciel biologii i geografii, Gimnazjum Nr 1 w Lubaniu; Anna Jastrzębska – nauczyciel geografii, Gimnazjum Nr 2 w Lubaniu.

Spodziewane efekty:

1. Uczeń zna zagrożenia wynikające z działalności człowieka w miejscu zamieszkania.
2. Wymienia przykładowe działania podjęte w środowisku lokalnym.
3. Rozwija indywidualną świadomość proekologiczną – podejmuje konkretne działania związane z ochroną środowiska.
4. Uczeń analizuje sytuację własnej miejscowości wyżej wymienionym temacie (zna słabe i mocne strony).

Czas trwania zajęć:

Określa nauczyciel lub zespół nauczycieli w zależności od potrzeb i możliwości szkoły i uczniów (jako odrębne jednostki lekcyjne, koła zainteresowań; lub jako szkolny projekt edukacyjny).

Proponowane metody prowadzenia zajęć:

- wykład informacyjny;
- problemowa – dyskusja zespołowa, burza mózgów;
- praktyczna – wykonanie map, przeprowadzenie badań i opracowanie wyników;
- eksponujące – przygotowanie prezentacji graficznej i słownej; multimedialnej; itp.

Forma zajęć: Zajęcia warsztatowe w zespołach 3 - 4 osobowych.

Materiały niezbędne do przeprowadzenia zajęć:

- mapa konturowa Polski;
- plan miasta, przewodniki lokalne, raport o stanie środowiska;
- encyklopedie, słowniki z zakresu tematyki ekologicznej i ochrony środowiska;
- Internet – przygotowane przez uczniów treści dotyczące ochrony środowiska przyrodniczego miejsca zamieszkania; aparaty fotograficzne;
- instrukcje dla uczniów; karty pracy, skale porostowe, kwasomierz glebowy, próbówki;
- kolorowe markery, kredki, farby – do wyboru przez grupę uczniów;
- kserokopie, fotografie, rysunki, itp.

Przebieg zajęć:**1. Faza wprowadzająca – w klasopracowni**

Nauczyciel zapoznaje uczniów z planowaną problematyką zajęć:

- stawia problem – „W jaki sposób my sami możemy zbadać stan naszego środowiska – skalę zanieczyszczeń powietrza, gleby i wody” – Burza mózgów – zebranie pomysłów;
- wykład informacyjny – „Techniki pomiaru skali zanieczyszczeń powietrza, gleby i wody.”
- pokaz narzędzi badań i ćwiczenia w posługiwaniu się skalą porostową, kwasomierzem glebowym, papierkiem wskaźnikowym;
- podział na grupy i ustalenie harmonogramu działań (termin zajęć, czas realizacji, metody, miejsca przeprowadzania badań).

2. Faza realizacyjna**a) w terenie:**

- Nauczyciel poszczególnym grupom rozdaje karty pracy, plan miejscowości; zestawy narzędzi do przeprowadzenia badań (skala porostowa, kwasomierz glebowy, próbówki);

- przeprowadza pogadankę na temat specyfiki zajęć w terenie (bezpieczeństwo i sposób realizacji);
- odpowiada na pytania zespołów uczniowskich;
- uczniowie wykonują zadania wg kart pracy i dokumentację fotograficzną;

b) w klasopracowni:

- uczniowie opracowują wyniki badań (wyniki pomiaru zanieczyszczeń powietrza wg skali porostowej, zakwaszenia gleby – badanie kwasomierzem; wody rodzaj i intensywność zapachu, oznaczenie wartości pH);
- uczniowie porównują wyniki swoich badań z wynikami analiz przeprowadzonych przez pracowników Wydziału Ochrony Środowiska i Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej (*Raport o stanie środowiska ...*);
- zespoły uczniowskie przygotowują prezentację w formie graficznej „Stan wybranych komponentów środowiska przyrodniczego w mojej miejscowości”;
- proponujemy uczniom przygotowanie prezentacji multimedialnej.

3. Faza podsumowująca – w klasopracowni

Prezentacja poszczególnych grup:

- prezentacja merytoryczna winna zawierać: ogólne cechy środowiska geograficznego w którym mieszka uczeń (położenie geograficzne, budowa geologiczna, ukształtowanie powierzchni, klimat, wody, gleby, fauna i flora, surowce mineralne, działalność człowieka w tym środowisku, zakłady przemysłowe, rolnictwo);
- ocena pracy uczniów (w ocenie uwzględniamy: sposób prezentacji, język wypowiedzi, nowatorstwo, estetyka pracy);
- ewaluacja zajęć – wykonanie wystawy szkolnej „Stan wybranych komponentów środowiska przyrodniczego w mojej miejscowości”;
- ankieta.

Zakończenie działań

Wyjścia do instytucji lokalnych zajmujących się ochroną środowiska (przeprowadzenie wywiadu z pracownikami instytucji) np. Oczyszczalnia ścieków, Wydział Ochrony Środowiska, Centrum Edukacji Ekologicznej, Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna, itp.

Załączniki:

1. Harmonogram działań.
2. Karta pracy w terenie
3. Karta pracy w klasopracowni.
4. Ankieta
5. Poza konkursem proponujemy scenariusz zajęć terenowych (naszego autorstwa) wykorzystanych w Programie Edukacji Leśnej Społeczeństwa Nadleśnictwa Świeradów Zdrój – „Zielony Rower”.

UWAGI: Proponujemy zorganizować cykl zajęć we współpracy nauczycieli biologii, geografii, nauczyciela wychowawcy, informatyki i opiekuna koła zainteresowań np. koło przyrodnicze, fotograficzne, europejskie itp. (projekt edukacyjny).

Wywiady z pracownikami organizacji czy instytucji zajmujących się ekologią i ochroną środowiska proponujemy przeprowadzić w ramach kół zainteresowań.

Nasz scenariusz może być wstępem do cyklu zajęć rozszerzonych o problematykę wyżej wymienioną dotyczącą Polski, Europy i świata. Proponujemy wykorzystanie artykułów w Newsweeku, National Geographic, Przyroda Polska, Poznaj świat, itp.

Załącznik 1**Harmonogram działań**

<i>LP</i>	<i>Zadanie</i>	<i>Czas realizacji</i>	<i>Miejsce badań</i>	<i>Metoda</i>
1	Badanie stanu zanieczyszczenia powietrza, wody, gleby.	2 godz.	Określają uczniowie i nauczyciel na wcześniejszych zajęciach	Ćwiczenia w terenie wg. kart pracy
2	Opracowanie wyników badań powietrza, wody i gleby.	1 godz.	Klasopracownia	Praktyczna (analiza wyników)
3	Przygotowanie prezentacji i prezentacja grup.	1 godz.	Klasopracownia	Ekspozycyjna (mapa mentalna prezentacja multimedialna)

Załącznik 2

Karta pracy – zadania do wykonania w terenie
(na każdym punkcie obserwacyjnym wykonuj dokumentację fotograficzną)

Zadanie 1

Na mapie zaznacz trasę przejścia do punktu badań.

Znajdź porosty na badanym obszarze i wykonaj badanie zanieczyszczenia powietrza tlenkami siarki wg. skali porostowej.

<i>Rodzaj porostu</i>	<i>Skala zanieczyszczeń</i>

Zadanie 2

Zaznacz punkt obserwacyjny na swojej mapce. Określ rodzaj gleby. Za pomocą kwasomierzu glebowego zbadaj kwasowość gleby.

<i>Rodzaj gleby</i>	<i>Kwasowość</i>

Zadanie 3

Zaznacz na mapie punkt obserwacyjny. Pobierz próbki wody.

a) Oznaczanie zapachu wody metodą organoleptyczną wg. instrukcji:

Rodzaj intensywności zapachu

R – roślinny	G – gnilny	S – specyficzny	Intensywność zapachu	Wyczuwalność zapachu
Siano, ziemia, torf, mech, kwiaty, itp.	Pleśń, siarkowodor, fekalny, zbutwiały.	Chloru, fenolu, nafty, smoły itp.	1	brak zapachu
			2	bardzo słaby
			3	słaby
			4	wyraźny
			5	bardzo silny

Wody naturalne powierzchniowe:

klasy I – do 2R

klasy II – do 3 R lub 2G

klasy III – do 1 S

<i>Numer próbki</i>	<i>Określenie zapachu</i>

b) Oznaczenia wartości pH wody:

<i>Numer próbki</i>	<i>Wartość pH</i>	<i>Odczyn</i>

Załącznik 3**Karta pracy w klasopracowni****Zadanie 1**

Dokonaj analizy wyników badań powietrza, gleby i wody. Porównaj wyniki swoich badań z wynikami umieszczonymi w „Raporcie o stanie środowiska”.

Zadanie 2

W swojej prezentacji uwzględnij: ogólne cechy środowiska geograficznego w którym mieszkasz (położenie geograficzne, budowa geologiczna, ukształtowanie powierzchni, klimat, wody, gleby, fauna i flora, surowce mineralne, działalność człowieka w tym środowisku, zakłady przemysłowe, rolnictwo);

Na podstawie przewodników, map, wyników badań, Internetu itp. Wykonaj mapę mentalną „Stan wybranych komponentów środowiska w mojej miejscowości”.

W ocenie uwzględniamy: sposób prezentacji, język wypowiedzi, nowatorstwo, estetyka pracy, czas prezentacji – 5-7 min.

4. Umiejętność rozpoznawania wybranych gatunków roślin i zwierząt leśnych.
5. Kształcenie umiejętności posługiwania się mapą topograficzną, samodzielnego wyszukiwania informacji i budowania danych.
6. Umiejętność przygotowania prezentacji i pracy w zespole.
7. Rozumienie konieczności ochrony lasów i gospodarowania ich zasobami.
8. Integracja zespołu uczniowskiego – poznawanie swoich słabych i mocnych stron.

Czas trwania zajęć: 3 godziny

Miejsce zajęć: Wyznaczony obszar lasu.

Osoby wspierające zajęcia: Pracownik Nadleśnictwa – leśnik.

Materiały niezbędne w czasie zajęć terenowych: Mapa topograficzna terenu, karta pracy ucznia, przewodniki do oznaczania roślin, zwierząt, grzybów, notatniki, mazaki, ołówki, kredki, aparat fotograficzny, lornetki, lupy, horoskopy drzew, kolorowa bibuła, nożyce, sznurek, worki na śmieci.

Literatura pomocnicza dla uczniów: Przewodniki do oznaczania roślin, zwierząt i grzybów; Przewodnik przyrodniczy Lubania, karty pracy z cyklu „Lekcje w lesie” czyli praktyczne formy edukacji leśnej, skala porostowa.

Metody: obserwacja; słowna – budowanie danych; graficzna – kart pracy; prezentacja.

Forma zajęć: zwiad terenowy, zajęcia w terenie – obserwacja i opracowywanie zadań podanych w karcie pracy ucznia.

Uczeń po zakończonych zajęciach potrafi:

- Czytać mapę topograficzną terenu.
- Wskazać przykłady przystosowań do życia w lesie.
- Wymienić i rozpoznać gatunki roślin, zwierząt i grzybów występujących na badanym obszarze.
- Określić znaczenie lasu dla środowiska przyrodniczego i człowieka.
- Podać korzyści wynikające z ochrony naturalnych środowisk leśnych.
- Samodzielnie wyszukiwać informacje i opracować na podstawie danych materiał do prezentacji.
- Nadać informacji formę graficzną w tym kartograficzną wybraną ze względu na jej przydatność praktyczną i merytoryczną. (np. wystawa fotografii w szkole, folder informacyjny skierowany do uczniów szkoły, lokalnej społeczności, prezentacja multimedialna)
- Dostrzec i wyjaśnić istnienie związku między światem roślinnym, zwierzęcym a człowiekiem.
- Wykazać się aktywnością w poznawaniu i wyjaśnianiu obserwowanych zjawisk.
- Wskazać i rozumieć konieczność ochrony przyrody w myśl sformułowania ekologów „Działaj lokalnie, a myśl globalnie”.
- Wykazać się umiejętnością współpracy i tolerancji.

PRZEBIEG ZAJĘĆ TERENOWYCH

Teren zajęć należy wcześniej oznaczyć kolorową bibułą – jest to obszar na którym uczniowie znajdują się w czasie realizacji zadań. Nauczyciel zwraca uwagę, że nie opuszczają wyznaczonej powierzchni lasu w czasie zwiadu terenowego.

1. Faza wprowadzająca

- Nauczyciel wyjaśnia cel zajęć oraz przedstawia ich przebieg informując, że zajęcia rozpoczynają się od poznania horoskopu każdego uczestnika, w nawiązaniu do drzew. Każdej dacie urodzenia przyporządkowany jest określony gatunek drzewa, który należy odszukać na zaznaczonym kolorową bibułą terenie.. Uczestnicy zajmują miejsce w kręgu. Nauczyciel rozkłada arkusze papieru z rozpisanymi datami urodzenia i przyporządkowanymi im gatunkami drzew. Każdy odczytuje i zapamiętuje przyporządkowany jego dacie urodzenia gatunek drzewa. W sytuacji, kiedy gatunek nie jest rodzimy i nie występuje w Polsce oraz na badanym terenie, nauczyciel i uczniowie podają informację na temat obszaru występowania i ogólną charakterystykę gatunku o którym mowa. Następnie uczeń sam lub przy pomocy grupy wybiera sobie gatunek drzewa, który może go zastąpić.
- Zwiad terenowy: Uczniowie rozpoczynają poszukiwania drzewa, na którym będzie informacja dotycząca miejsca w którym ukryto horoskopy. Po odszukaniu horoskopu zgodnie z instrukcją uczestnicy wracają do wspólnego kręgu i poznają swoje horoskopy. Wspólnie uczestnicy zastanawiają się, czy mogą identyfikować się z określonym im gatunkiem drzewa oraz opowiadają – Jakie jest moje drzewo? Po wypowiedziach uczestników nauczyciel wręcza im koperty z zadaniami. Podział na grupy odbywa się zgodnie z gatunkami horoskopu drzew, czyli: grupa dębów; grupa sosen, grupa świerków itp. Jeżeli na wybranym terenie nie występują określone horoskopem gatunki drzew, dziecko wybiera grupę z którą będzie pracowało.

2. Faza realizacyjna

Uczniowie po przydziale zadań przystępują do ich realizacji:

- Przemieszczają się i rozpoznają rodzaj lasu z uwzględnieniem gleby, formy powierzchni cieków wodnych; oczka wodne; podłoże wilgotne czy suche поближе aglomeracji miejskiej czy oddalone oraz wykonują zadania w karcie obserwacji.
- Rozpoznają z wykorzystaniem atlasów gatunki roślin i zwierząt towarzyszące określonemu im gatunkowi drzewa – badają jego поближе oraz dokonują notatek.
- Dokonują wnikliwej obserwacji drzewa związanej z przygotowaniem jego metryczki.
- Przygotowują materiał do prezentacji – uczniowie mogą dokumentować swoje działanie – wykonanie fotografii, rysunku.

3. Faza podsumowująca:

- Po realizacji zadań uczniowie porządkują zebrany materiał i dzielą się wrażeniami z realizacji zadań.
- Nauczyciel wyjaśnia, że następnym etapem działań będą prezentacje grup po uprzednim uzupełnieniu treści zadań.
- Po wykonaniu zadań odbywa się spotkanie z leśnikiem – (pogadanka), który nadzoruje przebieg zajęć i stanowi dodatkowe źródło informacji.

4. Prezentacje poszczególnych grup

- Uczestnicy zajęć otrzymują tytuł „przyjaciela lasu” i porządkują wyznaczony teren lasu.
- W szkole uczniowie mogą rozszerzyć zebrany materiał o przygotowanie publikacji: folder, prezentacja multimedialna, wystawa fotograficzna, wystawa plastyczna i omówić na zajęciach w pracowni znaczenie lasu dla życia na Ziemi, zagrożenia lasu np. film, burza mózgów, mapy mentalne, itp.

Zakończenie działań: Opracowany materiał z fotografiami i rysunkami uczniowie prezentują na wystawie szkolnej itp.

Załączniki:

Uwaga: Ewaluacja programu została zaprezentowana na płycie CD-ROM Program Edukacyjno-Warsztatowy „Zielony Rower” 22-24 wrzesień 2004 Nadleśnictwo Świeradów Zdrój.

KARTA PRACY DLA UCZNIĄ

Wpisz nazwę gatunkową Twojego drzewa

.....

ZADANIE 1

Zaznacz na mapie topograficznej Twoje miejsce obserwacji oraz:

1. Oblicz odległość w linii prostej dzielącą nas od szkoły na podstawie skali

2. W jakim kierunku od szkoły się znajdujemy;

.....

3. Na podstawie poziomic określ wysokość terenu n.p.m.

.....

4. Odczytaj z mapy, czy znajdują się tu jakieś ciekі wodne

.....

ZADANIE 2

1. Naszkicuj swoje drzewo i opisz jego budowę:

2. Przygotuj metryczkę Twojego drzewa. Określ typ lasu w którym rośnie Twoje drzewo.
- (metryczka to krótki opis gatunku: nazwa polska i łacińska, pochodzenie, miejsce występowania i cechy charakterystyczne).

3. Narysuj jego liść i owoc:

--	--

4. Wykonaj odcisk kory Twojego drzewa

5. Dokonaj obserwacji i zapisz jakie organizmy zamieszkują Twoje drzewo – na czerwono wpisz gatunki chronione

Bezkęgowce	Kręgowce	Głony	Grzyby	Porosty	Zarodnikowe

6. Wykorzystując skalę porostową określ skażenie powietrza tlenkami siarki

.....

.....

.....

ZADANIE 3

Zbadaj otoczenie Twojego drzewa w odległości 3 metrów i wypisz organizmy, które znajdują się w jego pobliżu (wypisz te, które udało Ci się zaobserwować).

KRÓLESTWO ROŚLIN, GRZYBY I POROSTY – na czerwono wpisz gatunki chronione

Grzyby	Porosty	Rośliny zarodnikowe	Rośliny nagonasienne	Rośliny okrytonasienne

KRÓLESTWO ZWIERZĄT – BEZKRĘGOWCE – na czerwono wpisz gatunki chronione

Pierścienice	Owady	Pajączaki	Mięczaki

KRÓLESTWO ZWIERZĄT – KRĘGOWCE – na czerwono wpisz gatunki chronione

Płazy	Gady	Ptaki	Ssaki

ZADANIE 4

Na podstawie szaty roślinnej badanego lasu spróbuj określić typ gleb i jej wilgotność:

.....

.....

.....

.....

.....